

УДК 378.147:81'243'271

**ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
ЯК СТРУКТУРНОГО КОМПОНЕНТУ
КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ
СТУДЕНТІВ МОВНИХ ВНЗ**

Ізмайлова О.А. (Херсон)

У статті розглядаються особливості формування іншомовної комунікативної компетенції, визначається її суть та структура, які сприяють розвитку комунікативної культури студентів мовних ВНЗ.

Ключові слова: комунікація, комунікативна культура, компетенція, комунікативна компетенція, структура комунікативної компетенції.

Ізмайлова О. А. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции как структурного компонента коммуникативной культуры студентов языковых вузов. В статье рассматриваются особенности формирования иноязычной коммуникативной компетенции, определяется ее суть и структура, которые оказывают содействие развитию коммуникативной культуры студентов языковых ВУЗов.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативная культура, компетенция, коммуникативная компетенция, структура коммуникативной компетенции.

Izmaylova O. A. The Formation of Foreign Language Communicative Competence as a Structural Component of the Students' Communicative Culture at Foreign Language High Schools. The article examines the peculiar features of the foreign language competence formation, its essence and structure, which influence the development of students' communicative culture at Language High Schools.

Key words: communication, communicative culture, competence, communicative competence, structure of communicative competence.

Реформування професійної освіти в Україні є частиною процесів модернізації освітніх систем, що відбулися за останні роки в європейських країнах і пов'язані з визнанням значущості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Ці зміни стосуються створення нових навчальних програм, розробки новітніх технологій

та методики навчання. Крім цього цей процес здійснюється в Україні згідно з вимогами Болонської декларації.

Входження України в єдиний освітній простір підвищує значущість іноземної мови не тільки як академічної дисципліни, але і як засобу оволодіння вузькогалузевою спеціалізацією. Іншомовна комунікативна компетенція як важливий компонент комунікативної культури є невід'ємною складовою підготовки студентів мовних вищих навчальних закладів (далі ВНЗ).

Результатом багаторічної праці десятків науковців під керівництвом Ради Європи стали лінгводидактичні засади вивчення європейських мов у контексті комунікативно-орієнтованого підходу до навчання іноземних мов. Упровадження основних його принципів в практику навчання іноземних мов було здійснено з метою збереження і збагачення багатї мовної і культурної спадщини різних народів для інтенсивного обміну науково-технічною інформацією, досягненнями в галузі культури, підвищення мобільності людей. Визначальним принципом цього підходу є орієнтація на оволодіння мовою як засобом спілкування в реальних життєвих ситуаціях.

Гуманітаризація сучасної вищої освіти покликана реформувати у студентів, майбутніх учителів іноземних мов, цілісну картину світу, розуміння загальнолюдських цінностей, духовність, культуру особистості. Оволодіння іноземною мовою сприяє розвитку у студентів здібності використовувати її як інструмент спілкування у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Мова розглядається як засіб міжособистісної взаємодії в умовах багатонаціонального та полікультурного простору.

Процес навчання іноземної мови у вищій школі має забезпечувати студентів не тільки відповідним рівнем знань мови, уміннями та навичками використовувати її у різноманітних ситуаціях життєдіяльності, а й сприяти успішній реалізації освітньо-розвиваючого потенціалу цього предмета.

У навчанні іноземної мови використовують три напрями (Л.В. Щерба):

- оволодіння мовою, тобто системою мови, яка використовується як засіб спілкування;
- опанування мовленнєвою діяльністю, тобто процесу комунікації;
- навчання продуктам мовлення, тобто опанування мовлення

тексту, твору, що формується за допомогою мовних засобів [6: 75].

Організація комунікативної діяльності студентів вимагає чіткого уявлення про компоненти цієї діяльності та її характерні особливості. Як відомо, основним компонентом навчання мови вважають мовленнєву дію. Уточненню цього поняття допомагає узагальнення даних прикладної лінгвістики і лінгводидактики – науки, яка досліджує змістові компоненти освіти, навчання та учіння у нерозривному зв'язку з природою спілкування як соціального феномену.

Так, зважаючи на сутність понятійно-функціональної класифікації мови, розробленої дослідниками прикладної лінгвістики (Б. Еббс, Ф. Пальмер, П. Стрєвенс), згідно з класифікацією Ради Європи, доцільно поділяти компоненти навчання іноземної мови на дві категорії, які відображають дві сторони мовленнєвої дії. З одного боку, це функції мовного матеріалу, реалізовані в різних ситуаціях (наприклад, повідомлення, отримання інформації, згода, подяка тощо), з другого – комунікативно необхідні поняття, засвоєння яких з позицій лінгводидактики має сприяти формуванню в його свідомості “картини світу”, притаманної для носія мови, що вивчається, як представника певного соціуму і відповідно готувати студентів, майбутніх учителів іноземних мов до спілкування у полікультурному просторі.

Одним з найважливіших досягнень сучасної комунікативної лінгвістики є положення про те, що успішність мовленнєвого спілкування зумовлена здатністю тих, хто спілкується, організувати свою поведінку (мовленнєву та немовленнєву) відповідно до завдань комунікації. Цю здатність лінгвісти визначають як компетенцію. У галузі лінгвістики термін “компетенція” був уведений Н. Хомським. Цей термін означав знання системи мови на відміну від володіння нею в реальних ситуаціях спілкування. Поступово в зарубіжній, а пізніше і у вітчизняній методиці з'явився термін комунікативна компетенція, під яким стали розуміти здатність здійснювати спілкування через мову, тобто передавати й обмінюватися думками в різноманітних ситуаціях у процесі взаємодії з іншими учасниками, правильно використовувати систему мовних і мовленнєвих норм та вибирати комунікативну поведінку, адекватну автентичній ситуації спілкування [5: 54].

Метою навчання іноземних мов студентів мовних ВНЗ є формування іншомовної комунікативної компетенції, яка виступає

засобом міжкультурної взаємодії, адже мова – це складова культури і функціонує вона лише в певній культурі. Таким чином, мета нашої статті полягає у висвітленні сучасних підходів до розуміння іншомовної комунікативної компетенції як структурного компонента комунікативної культури студентів мовних ВНЗ та визначення шляхів її формування.

Поняття іншомовної комунікативної компетенції у педагогіці і методиці навчання іноземних мов не нове і досліджувалось як зарубіжними, так і вітчизняними вченими (Л. Біркун, Л. Брахман, С. Брумфіт, О. Волобуєва, Р. Джонсон, Г. Китайгородська, С. Козак, С. Мельник, Е. Пассов, С. Савіньон, М. Свейн, Д. Хаймс, Д. Шейлз). Нині існує декілька підходів щодо структури цього феномена. Д. Хаймс поєднував у цьому понятті граматичну (правила мови), соціально-лінгвістичну (правила діалектної мови), дискурсивну (правила побудови змісту висловленого) і стратегічну (правила підтримки контакту зі співрозмовником) компетенції (цит. по [4: 495]).

Л. Брахман відносив до комунікативної компетенції: мовну, дискурсивну, розмовну, прагматичну, соціально-лінгвістичну, стратегічну, мислительну (цит. по [4: 495]).

С. Козак розглядає іншомовну комунікативну компетенцію як професійно важливу рису особистості фахівця і виокремлює чотири головні компоненти: лінгвістичний, соціокультурний, стратегічний, професійний [3: 86].

У матеріалах Ради Європи виокремлено два види компетенцій у сфері вивчення іноземної мови: загальна та комунікативна компетенції.

Загальна компетенція складається зі здатності вчитися, екзистенціальної компетенції, декларативних знань, умінь і навичок. До складу комунікативної компетенції входять: лінгвістична, соціолінгвістична та прагматична компетенції [1: 33].

О. Коваленко виокремлює такі складові іншомовної комунікативної компетенції як: лінгвістична, соціолінгвістична, мовленнєва, соціокультурна, стратегічна [2: 30].

Лінгвістична компетенція, на думку вченого, – це здатність вибудовувати граматично правильні форми і синтаксичні структури, а також розуміти змістовні відрізки мови та використовувати їх у тому значенні, в якому вони використовуються носіями мови. Лінгвістична компетенція є основним компонентом комунікативної компетенції. Без

знання слів і правил формування граматичних форм та побудови осмислених фраз неможлива ніяка вербальна комунікація.

Соціолінгвістичну компетенцію автор визначає як здатність вибирати і використовувати адекватні мовні форми та засоби залежно від ситуації спілкування та соціальних ролей учасників спілкування, тобто від того, хто є партнером по спілкуванню.

Мовленнєва компетенція трактується як здатність побудови цілісних, зв'язних та логічних виловлювань різних функціональних стилів в усній та писемній мові на основі розуміння різноманітних видів текстів у читанні та аудіюванні.

Соціокультурна компетенція виокремлює знання культурних особливостей носіями мови, його традицій, норм поведінки та етикету, вміння розуміти і адекватно використовувати їх в процесі спілкування, залишаючись при цьому носієм іншої культури.

Стратегічна компетенція розкриває вміння компенсувати особливими засобами недостатні знання мови та мовленнєвого і соціального досвіду спілкування в іншомовному середовищі.

Отже, беручи до уваги всі вище наведені підходи і характеристики, ми вважаємо, що у формуванні іншомовної комунікативної компетенції необхідно також враховувати:

- мовну (лінгвістичну) компетенцію, яка передбачає систему знань, умінь і навичок здійснювати іншомовну комунікацію в типових ситуаціях навчальної, трудової та культурної сфер спілкування, читати і розуміти тексти різних жанрів та видів з різним ступенем розуміння їх змісту;

- соціокультурну компетенцію, яка включає фонові знання (сукупність відомостей про соціокультурні особливості народу, мова якого вивчається, та про стандарти комунікативної поведінки) прийняті в цій культурній спільноті; мовний і мовленнєвий матеріал, необхідний для розкриття соціокультурної інформації, реалії, вільні та сталі словосполучення, форми мовленнєвого етикету; навички та вміння оперування фоновими знаннями та мовним і мовленнєвим матеріалом соціокультурного плану;

- професійну компетенцію, яка передбачає навички та вміння знаходження і оперування іншомовною професійно значущою інформацією, знання фахової термінологічної лексики, вміння читати і виділяти основне зі спеціалізованих текстів.

Визначивши суть і структуру досліджуваного феномена потрібно виявити шляхи формування іншомовної комунікативної компетенції студентів мовних ВНЗ. Базовим матеріалом для формування кожного компонента іншомовної комунікативної компетенції є текст.

Для формування мовної компетенції читання текстів різного плану дає студентам можливість оволодіти унікальним тематичним розмаїттям лексики, сформувати граматичні навички. Завдяки різним методам і формам роботи з текстом (рольові ігри, анотування, проблемні ситуації, творчі проекти, диспути) можливий розвиток у студентів умінь і навичок читання і письма, розуміння на слух і говоріння.

Для реалізації соціокультурного компонента текст складає особливу цінність, тому що поглиблюються знання студентів про історію, державний устрій, освіту, культуру та стиль життя народу країни, мова якої вивчається.

Якщо говорити про професійну компетенцію як складову іншомовної комунікативної компетенції студентів мовних ВНЗ, то вона, на нашу думку, формується шляхом ознайомлення студентів із фаховими текстами, спілкування з носіями мови, ознайомлення з останніми науковими досягненнями у тій чи іншій галузі науки країни, мова якої вивчається, розширення загальної ерудиції, що вкрай важливо для педагога.

Отже, проаналізувавши формування іншомовної комунікативної компетенції студентів мовних ВНЗ, визначивши суть і структуру досліджуваного феномена, обґрунтувавши шляхи її формування, ми прийшли до висновку, що іншомовна комунікативна компетенція полягає у формуванні у студентів компетенцій проаналізованих нами типів, які дадуть їм змогу після закінчення навчання у ВНЗ здійснювати всі функції, передбачені для вчителя іноземної мови. Реалізація зазначених компетенцій пов'язана з виховним, освітнім і розвиваючим аспектами. На заняттях з практики усного і писемного мовлення студент повинен уміти використовувати міжпредметні та міжаспектні зв'язки шляхом засвоєння текстів різних типів, а також навички та вміння, сформовані в процесі вивчення інших практичних і теоретичних курсів: практичної і теоретичної фонетики, практичної і теоретичної граматики, країнознавства, лексикології, стилістики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
2. Коваленко О. Формування компетентнісного підходу до вивчення іноземних мов / Коваленко О. // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2008. – № 3. – 86 с.
3. Козак С. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции будущих специалистов морского флота: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – Одеса, 2001. – 224 с.
4. Ткаченко Л. Комунікативна компетенція студентів – запорука професійного успіху / Ткаченко Л. // Лінгвометодичні концепції викладання іноземних мов у неумовних вищих навчальних закладах України: зб. наук. ст. учасників Всеукр. наук.-практ. конференції. – Київ., 23–24 грудня 2003 р. / Редкол.: І.І. Тимошенко та ін. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 583 с.
5. Хомський Н. Язык и мышление / Хомський Н. – М.: Рус. яз., 1972. – 123 с.
6. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность / Щерба Л.В. – Л.: Наука, 1974. – 428 с.